

A RŐJTÖKMUZSAJI "NAGYERDŐ" TÖRTÉNETÉBŐL

Komlós Géza

Mielőtt a Tanulmányi Állami Erdőgazdaság egyik nevezetes erdejéről, a rőjtökmuzsaji "Nagyerdő" -ről, és annak történetéről közelebbi adatokat vagy tényeket közölnék, engedtessek meg, hogy röviden beszámoljak történeti kutatásaim mikéntjéről, módszereiről.

Erdőtörténeti kutatásaim az eltelt 2-3 évben kimondottan az Erdészetem, a rőjtökmuzsaji Erdészet jelenlegi területén lévő erdőkre szorítottak, s egyelőre a jövőben is csak ezekre a területekre fognak szorítani. Kutatásaim végcélja egy tanulmány megszerkesztése, mely mintegy 100 évre visszamenőleg tárgyalná a rőjtöki Erdészet erdeinek történetét, erdőrésztelig lemenő pontossággal. Maga az erdő-történeti leírás községhatáronként tárgyalná az egyes erdőket, kezdve a birtokviszonyoktól az erdőgazdálkodás mikéntjén keresztül a személyzeti viszonyokig. Az általános és az egész erdőtestekre érvényes megállapításokon és következtetéseken belül magának az erdőgazdálkodásnak a mikéntjét szeretném erdőrésztelig pontossággal megállapítani, ami gyakorlatilag annyit jelentene, hogy erdőrésztelig vonatkozóan megállapítanám: milyen munkákon, károsításokon stb. keresztül érte el mintegy 100 év folyamán a mai állapotát.

Erdőtörténeti kutatásaimra az okot és az ösztönzést az az egyedi helyzet adta, hogy részben az Erdőmérnöki és Faipari Egyetem, részben az Erdészeti Technikum több ízben is kijött hallgatóival és tanulóival Erdészetünk területére, amikor is részben a tanárok, részben a hallgatóság részéről hangzottak el kérdések ennek és ennek a területnek a korábbi múltjára vonatkozóan. Ezek a kérdések keltették fel érdeklődésemet és adták az ötletet arra, hogy a rőjtöki erdők történetét a lehetőség szerint felkutassam.

Magát az alapanyag-kigyűjtést a Szombathelyi Megyei Levéltárban és a Soproni Városi Levéltárban kezdtem meg, ugyanakkor a Győri Megyei Levéltárat is végig böngésztem már, de utóbbiban az engem főleg érdeklő régi üzemtervekre soproni, ill. rőjtöki viszonylatban nem bukkantam. Erdőtörténeti kutatásaim alapjául a régi üzemterveket tekintem. Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményeinek II. számában Dr. Ágfalvi Imre és Dr. Márkus László kartársaim is helyesen állapítják meg, hogy az erdő-történeti kutatások kutforrását a régi üzemtervek és a régi térképek képezik. A rőjtökmuzsaji Nagyerdőről 1891-ben jelent meg az első üzemterv, s ebből mintegy 20-20 évre visszamenőleg meg lehet állapítani a korábbi évek erdőgazdálkodását, tehát végeredményben az 1860-1870-es évektől, 100 évre tudjuk rekonstruálni az akkori idők erdőgazdálkodását. 1891-től kezdődően részben a szombathelyi, részben a soproni

levéltárban megtaláltam minden 10 év - ill. közben 9, ill. 12 év - üzemtervét, így az 1891. évi, az 1901. évi, az 1911. évi, az 1920 évi, az 1923. évi, az 1932. évi és végül az 1942. évi üzemterveket mind sikerült felkutatnom, így az elmúlt mintegy 100 év erdőgazdálkodási munkáját összesen 7 régi üzemterv alapján tudtam úgy ahogy rekonstruálni.

Tekintve, hogy az üzemterv nemcsak az üzemtervi időszakra, hanem az azt megelőző és részben azt követő időszekekre is fontos történeti kutforrás, különösen akkor, ha megfelelő erdészeti térképpel is el van látva, mindenképpen a régi üzemterveket tekintetem és tekintem elsősorban is kutatásaim alapanyagául.

Figyelembe véve azt, hogy egy erdő jelenléte és az ebben folyó erdőgazdálkodás kölcsönös hatással van az illető területre, községre, annak lakosságára, környezetére, erdőtörténeti kutatásaim során ezeknek az erdőterületeknek közvetlen környékével is kell foglalkoznom. Legelsősorban ismerni kell annak a községnek a történetét, melynek határában a kérdéses erdő fekszik, annak a községnek vagy településnek lakossága történetét, hiszen életük minden korban és minden körülmények között szorosán összenőtt az erdővel s a kölcsönös hatás minden korban fennállt. Ezen a téren viszont már egy érzésszerű határt kellett és kell megszabnom, kutatásaimban csak addig mentem el, amennyit az illető erdő története megkívánt, hiszen a néprajz az erdő és a nép kapcsolata stb. már egy más tárgyú kutatás anyagát képezné. A különböző Urbáriumok felkutatása és felhasználása, az egyes nemzetségek történetének vizsgálata esetemben még inkább csak a jövő munkatervemben szerepel, így ezekről most bővebben nem is kívánok szólni, hiszen ezen alapanyagokkal még csak kis mértékben rendelkezem.

Kutatási módszereim ismertetésénél szeretném hangsúlyozni az erdők volt személyzetének, munkásainak szerepét is. Bár több mint 20 év telt el az erdők tulajdonjogi változásai óta, a régi erdők régi személyzete és munkásai nagy részben még élnek, így az ő visszaemlékezéseik, a velük történő elbeszélések értékes anyagot szolgáltathatnak az erdőtörténeti kutatásokhoz. S ha pontos m³-eket, kh-területeket és évszámokat már nem is várhatunk az életben lévő tanuktól, de az egyes erdőkre vonatkozó erdőgazdálkodási módszereket, az erdő fontosabb eseményeit, egy-egy nagy tarvágást, új területek belépését, stb. tőlük elfogadható pontossággal és részletességgel megtudhatjuk. Az élő tanuk visszaemlékezéseit különösen akkor tudjuk értékesen felhasználni, ha az egyes erdőkre, és egyes időszakokra nézve a régi üzemtervekből gyűjtöttünk ki már adatokat és ezen munkák részletesebb tárgyalására kérdezzük vissza az embereket.

Rátérve a rőjtöki Nagyerdő történetére, először magáról a község-ről, munkahelyemről és lakóhelyemről számolnék be röviden. Rőjtökmuzsaj község Rőjtök és Muzsaj községek egyesüléséből keletkezett, az 50459/V.B. M. számú rendelet alapján, 1928. február 28-i időponttal. Muzsajt 1232-ben, Rőjtököt pedig 1265-ben említi az első középkori írásos forrás.

Maga a Nagyerdő az 1852-ben foganatosított urbéri birtokrendezés óta a gr. Széchenyi családnak kizárólagos tulajdonát képezte. A Soproni Kir. Törvényszék, mint hitbizományi bíróság, az egész erdőbirtokot, a gr. Széchenyi iváni hitbizomány vagyónállagához csatolta.

A Nagyerdő, mint Rőjtökmuzsaj határába eső erdő, a 44. Kemenes-alja erdőgazdasági tájcsoporthoz fekszik, 135-190 m tengerszintfeletti magasságban, kissé hullámos, sík területen. Bruttó területe 705.90 ha, ill. 1226.44 kh. Éghajlata mérsékelt jellegű, 10-10,5 C° átlagos évi középhőmérséklettel, uralkodó szelek az É.-ÉNy.-ak. Az erdő talaja tulnyomó kiterjedésében elég mély, kevés televénytartalmu agyagos homok, a nyugati részen sekély és nagyrészt kavicsos. Az altalaj kötött, sárga agyag, a nyugati részeken azonban kavicsal kevert homokos agyag. Helyenként a kavicsréteg a felszínre emelkedik, minek következtében itt a termőhelyi viszonyok kedvezőtlenebbek.

A Nagyerdő első üzemtervének szövegi leírása elég bőséges. Az erdőrészletek leírásával már kevesebb részletességgel foglalkozik, pl. a T és a Cs elegyarányát összevonja, eredetet nem jelöl, stb. A későbbi évtizedekben kiadott üzemtervek már bőségesebb erdőrészlet-leírásokat tartalmaznak, ugyanakkor az egyéb szövegi leírás változatlanul bőséges, ezt a módszert újabb üzemterveink sajnos már nem vették át.

A Nagyerdőnek már a kiinduló, 1891-ik évben sem volt kedvező a fafaj összetétele, mivel 50 %-ban ugyan ktT, de a másik 50 % Cs. Ez a fafaj összetétel marad meg egészen az 1920-as évekig, de az ezt követő hatalmas, évenként 22-30 kh-at kitevő tarvágások következtében a Cs mindjobban kiterjeszkedik, közben megjelenik az A is, így a mostani években végeredményben a Cs 54 %-ban, a ktT 37 %-ban fordul elő, míg a fennmaradó 9 % főleg A, valamint Ef, Ff, Gy, Nyi és egyéb fafajok. Az elcseresedést nemcsak a Cs sarjak, hanem a Cs csemetével és főleg makkal történő alátelepítések és ezek későbbi pótlásai segítették elő.

Az állományviszonyokra nagyon jellemző az egyes korosztályoknak a vizsgált időszakokban %-os előfordulása. A korosztályok megoszlása érdekes képet mutat. A legfeltűnőbb a korosztályok megoszlásából az, hogy a 31 éven felüli állományok - melyek 1900-ig még elfogadható mértékben vannak jelen, - egyre fogynak, úgy hogy 1920-ban az erdőállomány több mint 80 %-át a 30 éven aluli fiatalosok, ill. rudaskorú állományok alkotják.

Természetes jelensége ez a korábbi évtizedek 40 éves vágásfordulóinak. Az 1932. évi üzemterv megállapítja: "... Az állományok igen gyenge fejlődést mutatnak és szembeötlően gyengék a II. korosztályba tartozó állományok, melyeken határozottan meglátszik, hogy bár annak idején ezen területek is sikerrel alátelepítették, csak hogy előretörtek a sarjak és gyombokrok. A fiatalosokban még mindig sok a sarjhajtás és gyombokor, ... ezek kiirtására a háborus viszonyok következtében akkoriban kellő gondot nem fordíthattunk, s így elnyomták, kipusztították a magról kelt egyedeket, hogy ma már csak egyes, igen ritkán előforduló, elnyomott, csenevész egyed hirdesse a foganatosított munka majdnem teljes kárba vesztét." - A fiatalosok rendszeresen pótlásra szorulóknak ebben az időszakban, 60-70 %-os záródásukkal, amely záródás nagy részét a gyenge minőségű és kevés fatömeget adó sarjak, nem egyszer sarjbokrok teszik ki. A gyéritések elvégzése rendszertelen, maguk az üzemtervek pedig ismétlődően előírják a gyéritések rendszeres, okvetlenül szükséges elvégzését. Az akkori évtizedeken hiába keressük a legnagyobb és legjobb fatermést biztosító elegyes, többkaru és többszintű állományokat, a Cs és ksT-ktT elegyedése nem eszményi, de még csak el sem fogadható, az állományok egykorúak, hiszen a "térszakaszozás" elmélete alapján levágott állományok sarjról, többé-kevésbé egyidőben ujulnak fel, ill. pótoltnak. "Második szint"-ként csak a cserjeszintet alkotó sarjbokrokat és gyombokrokat találjuk.

A korábbi évtizedek erdőgazdálkodásának rövid ismertetését a mag- és csemetetermeléssel kezdem. Itt sok mondanivaló ugyan nincsen: a maggazdálkodás 1890-től 1945-ig csaknem teljes mértékben a Cs és T makkok begyűjtésére szorított, s némi magot is gyűjtöttek. A zömmel 30 éven aluli állományok túlságosan sok makktermést nem adhattak. Bővebb makktermések esetén ugyan komoly begyűjtést végeztek az erdőben, így pl. 1935-ben 570 q Cs és T makkot gyűjtöttek be, melynek mintegy 10 %-át alátelepítésre és csemetekerti vetésre használták fel, a többit pedig a környező erdőgazdaságoknál értékesítették, 10-12 pengős áron q-ként. Csemetetermelés a huszas években mintegy 1/4 kh-nyi területen folyt, s csak 1940-ben létesítettek az erdő területén egy komolyabb csemetekertet 1 kh-nyi területen, mintegy félmillió csemete nevelésének évenkénti biztosítására.

1930-ig zömmel és majdnem teljes egészében természetes uton, sarjadzással és "önvetényülés" útján történtek a felújítások, majdnem teljes egészében Cs-ksT-ktT fajokkal, melyet csak néha-néha egészít ki mesterséges erdősités más fajokkal. Az 1891. év előtti időkben végeztek erdősitéseket mesterséges uton, Ef, mÉ és mSz fajokkal, de ezeket egy-két év után már nem találni. Az 1891-ik évtől kezdődően egy-egy évtized alatt mintegy 100 kh természetes, és 60 kh mesterséges vágásfelújítást végeztek, átlagban 60 kh-nyi pótlással. Ezeknek az erdősitéseknek a jellemzői az alábbiak:

- 1./ 1891-től 1923-ig a felújítás természetes úton, részint sarjadzása, részint a kh-ként meghagyott 2025 db magfáról önvetényüléssel történt, mesterséges úton csak a kiveszett tuskók helyét, a beerdősítendő tisztásokat és a későbbi hézagokat pótolták, Cs, T, Ff és A csemetékkel. Az 1900. év előtti felújításokat azonban, mint azt az akkori üzemterv megállapítja, a nagyon elszaporodott "tengeri nyulak" kipusztították.
- 2./ Az 1923-1932. közti 10 évre az üzemterv előírta a felújításoknak az egész területen mesterséges úton, mezőgazdasági közteshasználat (?) melletti elvégzését, mely utóbbi csak 2 évig tartott volna, s csakis kapás növények termesztésével. Fafajként a ksT-et jelölte meg, s csak a silányabb részekre javasolta a Cs és Ff fajokat. Ez a helyes elgondolás azonban a mezőgazdasági közteshasználat iránt mutatkozó igen gyér érdeklődés miatt nem valósult meg. A mesterséges felújítás biztosítására ezért a végvágásra kerülő területeket a vágás előtti 2-3 évben Cs és ksT-ktT makkal alátelepítették, majd a vágás után, zömmel a fenti fafajok csemetéivel, a területeket pótolták.
- 3./ Az 1933-1942 közötti 10 évben a területeket egyrészt alátelepítéssel, 63 %-ban pedig mesterséges úton, Cs, ksT és ktT makkokkal és csemetével, valamint mK suhánggal és Ff csemetével újították fel. Bár elismerésre méltó ezen időszak nagy erdőfelújítási tevékenysége, 10 év természetes és mesterséges felújításainak eredménye csak 146.60 ha volt, az összes felújítások 35.8 %-a. Az akkori üzemterv ezt a nagynak egyáltalán nem mondható eredményt az ápolások sorozatos elmaradásával, a gyom- és sarjbokrok nagymérvű elszaporodásával magyarázta. Ugyanezért végeztek ebben az időszakban oly feltűnően sok pótlást is.

Az 1891. évi üzemterv is felhívja a figyelmet arra, hogy: "... az erdei kártékony gyomnövények, amikor azok a fiatalosok védelméül többé nem szolgálnak, nedvkeringés idején belül kiirtandók." Ennek ellenére, a felhívás időpontjától a felszabadulásig, nem sok nyomát találjuk a szervezett, gondos ápolásoknak. Tanuként tudjuk erre hívni az akkori üzemtervek felhívásait, majd beszámolóit az ápolási munkák elhanyagolásáról, s tanuk erre az egyes évek és évtizedek sikertelen felújítási kísérletei. A feltörő tuskósarjak és gyombokrok meghagyása, a sarlózásoknak és kapálásoknak jóformán teljes mellőzése hű képet mutat az akkori erdőgazdálkodásra: egyik oldalon áll a nagy, mértéktelen és időelőtti fahasználat, másik oldalon pedig a kismértékű, főleg természet-re bizott felújítások sikertelensége, az erdősítések ápolásának nagymérvű elhanyagolása.

Bár az akkori erdőgazdálkodás a tisztításokat előírta, végrehajtásuk mértéke még az akkori szemléletnek sem felelt meg. Az 1900-as években tulzottan nyestek; az akkori üzemterv meg is említi, hogy az eddig divott nyesések csak a 15 éven felüli állományokban kezdhetők meg. A fiatalosok nyesése és ritkítása, a gyomfák kiszedése, az oldalsarjak levágása és a nemesebb egyedeket elnyomással fenyegető gyomfák kiszedése a feljegyzések szerint megtörtént, általában a kezelő erdőtiszt utasítása és az erdőőr személyes ellenőrzése mellett. Ezek a munkák azonban mégsem folyhattak a kívánt mértékben és minőségben, mert a tisztításokat részesben végeztették. Az 1932. évi üzemterv ugyanis megállapítja, hogy: "...a tisztítógátásokat, megkezdve azokat már a vágást követő 3. évben, az uradalomnak még áldozatok árán is fogatosítani kell."

Az 1891. év előtti gyéritésekről csak annyit tudunk, hogy "---a sűrű állományokban a gyéritések fogatosították, a szél- hó- és zuzmaradöntött fák eltakarították." Az utána következő évtizedek gyéritéseiről már vannak elfogadható írásos bizonyítékaink. A 20-as évekig a gyéritések nagyon is negatív jellegűek voltak, valóban csak az elszáradt, vagy a külső behatások miatt értéktelenebb egyedek kivágása jelentette a gyéritést. Ezt bizonyítja a ha-onként kikerülő 0,6-0,7 m³ faanyag is. A 30-as évek gyéritései már nem mindig negatív jellegű gyéritések, bár az üzemtervi előírásoknak megfelelően az összes fatömegnek legfeljebb 10 %-át, ezen belül az állományalkotó fafajoknak legfeljebb 1 %-át szedhették és szedték is ki. Ettől függetlenül az 1942. évi üzemterv megállapítja, hogy: "... a kellő időben végrehajtott előhasználatok az állományok előnyös fejlődését eredményezték." Az 1920. év utáni üzemtervek megemlítik, hogy "rendes áterdőlésre szükség nincsen", s hogy a gyéritéseket a 20 évnél idősebb erdőrészekben csak mérsékelten kell megindítani. A feljegyzések szerint a "faállományok gyarapodására fontos" gyéritéseket ezekben az időkben el is végezték, úgyhogy a rendszeres, - ha nem is a jelenlegi szakszempontoknak teljesen megfelelő - gyéritések megkezdését és folyamatos végrehajtását az 1920. év utáni évektől kezdődően megállapíthatjuk.

A Nagyerdőt más erdőkhöz hasonlóan, 40, sőt 30 éves vágásfordulóval és sarjerdő üzemmódban kezelték, egészen a felszabadulásig. Az 1923. évi üzemterv már 100 évben állapítja meg a vágásfordulót, de meg is jegyzi mindjárt, hogy a használatok "tartamosságának biztosítása érdekében megszorítva bár, de az 50 éves állományok is tarravágandók, s majd később, minden 10 évben a 10 évvel idősebb állomány vágandó tarra, melynek következtében 51 év múlva (vagyis 1974-ben) már a 100 éves vágásfordulónak megfelelő terület fog tarra kerülni." Bár a későbbiek folyamán a vágásforduló felemelése elmaradt, mégis az 1923. évtől számíthatjuk a vágásfordulónak legalábbis tervezett felemelését. Helyesen állapi-

totta meg az akkori üzemterv, hogy: "... Az Üzemtervben lefektetett gazdasági üzemmód nem felelt meg a meglévő és legnagyobb részben sarjról keletkezett faállományoknak, és a gyenge, a tölgynek csak kis részben megfelelő száraz, köves talajoknak. Ugyanis a jelenlegi haszonélvezők számottevő károsítása nélkül a régi, kivénhedt tuskókon álló, meglévő uralkodó faállomány gazdaságosan nem tartható fenn a régi üzemtervben megállapított vágásfordulóknak megfelelő korig, mert ezen állományokban fatömeggyarapodásra számítani nemigen lehet, sőt évről-évre érzékenyebbé válhatik a fatömegapadás."

Az akkori főhasználat, ill. a régebbi évek főhasználata, gondolom, nem csak a rőjtöki Nagyerdőre, hanem az akkori erdőgazdálkodásra jellemző. Itt az alábbi jellemzést adnám a vizsgált 60 év főhasználataira:

- 1./ Az egyes évtizedek folyamán, a 40 éves vágásfordulónak megfelelően, az egész erdőterület 25 %-a lett tarravágyva, átlagosan 93-137 m³/ha fatömeggel, 36-42 éves korban. Az állományviszonyokra nagyon jellemző, hogy a m³/ha viszonyszám a jelenlegi 175 m³/ha-hoz viszonyítva mennyire alacsony, még a 40 éves átlagkor mellett is.
- 2./ A vizsgált 60 év alatt az egyes évtizedek tarvágásainak területe átlagban hatszorosa a jelenlegi véghasználati területnek, ugyanakkor a kivágott fatömeg a jelenlegi véghasználati fatömegnek átlagban négyszerese.
- 3./ Az egyes fordulószakok megindulásakor meglévő fatömegkészletnek átlagban 60 %-át vágták ki a következő évtizedben, a jelenlegi átlagban 5 %-kal szemben. Nagyon jellemző annak a korszaknak a gazdálkodására, amikor az induló állomány 1901. évbéli fatömegének a rákövetkező évben 90 %-át veszik ki, 36 éves átlagos vágáskorral és 108 m³/ha fatömeggel.
- 4./ Ugyancsak nagyon jellemző az akkori gazdálkodásra, hogy a mostani, mintegy 82 ezer m³ élőfakészlettel szemben az egyes fordulószakok elején csak 18-28 ezer m³ élőfakészlettel rendelkezik az erdő.

A számadatokon, s a belőlük levont következtetéseken felül azt kell még elmondanom a főhasználatokról, hogy a vágásoknál kh-ként 25-30 db, jobb növésű, magról kelt tölgyegyedet, un. hagyásfákat hagytak, egyrészt magfának felujulás érdekében, másrészt, hogy a második vágásfordulóban nagyobb méretű épület- és szerszámfához is hozzájuthasson az uradalom, saját szükségletei fedezésére. Iparifa kihozatalról nem igen beszélhetünk, bár a 30-as évektől kezdődően az üzemterv külön megemlíti ezek mennyiségét, melyek 4-5 %-át tették ki a letermelt fatömegnek.

A fakelendőség és faértékesítés nem okozott különösebb gondot az uradalomnak, mint ahogyan az 1891. évi tüzterv is írja: "... A fatermés részben tővön, részben feldolgozva, a közeli vidék lakosságának adatik el, s készséges vevőre talál." A közvetlen környezet tűzifaszükséglete oly nagy volt, hogy a Nagyerdő évi hozadéka ezt nem is volt képes fedezni. A szerfa szintén nagy keresletnek örvendett. Fakereskedelmet tulajdonképpen csak a vállalkozók űztek, az eladási árak a pénz ingadozásához szorosan hozzátartoztak és a buza árához igazodtak. A főhasználati területeknek kb. a fele árverésen, kisebb parcellákban, u.n. "nyilas"-okban (6x7 öles), tővön szokott értékesíteni, a környék lakosai között igen élénk kereslet mellett.

A Nagyerdő mellékhasználatát főként a vadászat, legeltetés, fűkaszálás, alomhasználat, köztesművelés, mezőgazdasági művelés és egyéb melléktermelés formájában történt. A vadászati jog, mint a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka, kizárólag az uradalmat illette. A tulajdonos, ill. az erdőbirtok mindenkori haszonélvezője, fentiek alapján maga gyakorolta a vadászati jogot egészen a 30-as évek elejéig. Utána a vadászatot évi 250 pengőért bérbe adták. A 30-as években a szarvasállomány igen csekély, a korábbi évek nagyobb vadállománya erre az időre megcsappant, hogy aztán a háború befejezése után annál nagyobb mértékben jelenjék meg a vadállomány, főleg a vaddisznó.

A mellékhasználat keretein belül a legeltetés általában csak a réteken és a nyiladékokon volt megengedve a személyzet marháira részére, de tiltott legeltetés az erdőben is történt, amelyre 5 évi elő- és 10 évi utótilalom volt. A legeltetésekről egészen régi feljegyzések is vannak, így pl. 1635-ben a Muzsajon lakó nemesek és jobbágyok közös megegyezéssel írásban fektetik le, hogy "... A tilosokat az erdőben és a határban szigorúan meg kell tartani. Ha mégis valaki rájuk hajt, nappal 1, éjjel 4 Ft birságot fizet, és a kárt megböcsülik. Ha pedig a tilos erdőből be akarja hajtani valaki a barmot és reátámadna, hogy hatalmásul elvegye a marhát tőle, 10 Ft a birsága..." A fűkaszálás szintén csak a nyiladékokon, a mindenkor réteken és a 2-4 éves fiatalosokban folyt. Az alomhasználat csak az utakon, nyiladékokon volt gyakorolható, itt is csak tűzvédelmi szempontból. Máskülönb az alomhasználat szigorúan tilos volt, ill. csak a felsőbb hatóság előzetesen kikért engedélye mellett volt gyakorolható. Mezőgazdasági termelés első írásos nyomára 1934-ben bukkanunk: ez év júliusában 0,6 ha-os rétet kölesmaggal vetettek be, az erdőtisztítási lovak takarmányozása céljából, s a területen 6 q köles termett. A 40-es években 12-13 kh területen folyik mezőgazdasági termelés, az alkalmazottak természetbeni járandóságának fedezésére és részben az erdőgazdasági lovak takarmány szükségletének biztosítására.

Az erdei utak az akkori kivánalmaknak megfelelően elfogadható állapotban voltak. Ezért, s a kedvező terepviszonyok miatt külön utépitést nem végeztek, a faanyagnak bárhonnan való elszállítása különösebb gondot nem okozott. A feljegyzések szerint az utak jó karbantartására a birtokos mindig gondot fordított.

A Nagyerdő pénzügyi eredményei, terhei tekintetében már a legrégibb üzentervek is megjegyzik, hogy az erdőbirtok szolgálatmentes, csupán a kegyuri kötelékből származó fájárandóságok, s a folytonosan növekvő állami, községi, stb. pótdadók terhelik. Az 1934-1942. közötti nyolc évben pl. az erdőbirtok évi átlagos jövedelme 39.832 pengő volt, az átlagos évenkénti és kh-kénti tiszta jövedelem pedig 35,80 pengő.

A Nagyerdő munkás- és bérvizonyai mindig is kedvezőek voltak. Már az 1891. évi feljegyzés szerint is elegendő munkást szolgáltat a környék lakossága, mely egy öl hasábfeldolgozásáért 1 Ft-ot, egy öl dorongfa feldolgozásáért pedig 80 krajcárt kapott. A 30-as években főhasználatnál minden 10-ik rész, gyéritési anyagból 1/3 rész, tisztításból pedig 1/2 rész volt a munkásé.

A rőjtöki Nagyerdő felülvizsgálását és ellenőrzését 1891-ben a Bak-Pölöskei uradalomhoz tartozó s Bak községben lakó erdőmester gyakorolta, az erdő kezelését pedig az ugyancsak Rőjtökön lakó erdőőr teljesítette. A két erdőőr a szolgabírótság által felesketett, jelvényél és erdei kihágási naplóval ellátott, törvényi minősítéssel bíró egyén volt. Az erdő kezelésével a 20-as években már a Hitbizományi Uradalom Rőjtöki Erdőhivatala volt megbízva, míg 1940-ben az erdőbirtok kezelésével járó teendőket a marcali Központi Uradalmi Erdőhivatal uradalmi főerdőmérnökének utmutatásai alapján a Rőjtökmuzsajon lakó szakvégeztett erdész látja el.

A felszabadulással erősen megváltoznak a tulajdonjogi viszonyok. De ezzel már egy újabb kor kezdődik, melynek történetét most írja a magyar nép. Mai erdeinknek, közöttük a rőjtöki, Nagyerdőnek is további történetét bizonyára meg fogja írni majd egyszer valaki: 60-80 vagy akár 100 év múlva, a mi munkánkat is ki értékeli... S ha munkánk nem is öröké váló, de a Nagyerdő és a többi erdő akkor is fenn fog állni, s elárulja majd, hogy ki volt az igazi jóbarátja, és ki nem.